

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента на дисертацію **Кіптенка Анатолія Васильовича** на тему: **«Екто- та ендопаразитози собак і котів (поширення, розробка заходів боротьби та лікування)»**, що подана на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 21 – Ветеринарна медицина, за спеціальністю 211 – Ветеринарна медицина

Актуальність теми дисертації

У структурі інфекційної патології сільськогосподарських і домашніх тварин паразитарні інвазії займають провідне місце, що зумовлює їхню вагому епізоотологічну та ветеринарно-санітарну значущість. Останніми роками простежується стійка тенденція до збільшення чисельності як утримуваних у домогосподарствах, так і безпритульних тварин, що істотно ускладнює епізоотичну ситуацію та підвищує ймовірність поширення паразитарних захворювань, зокрема ектопаразитозів.

Для собак характерним є значне розповсюдження асоційованих (змішаних) інвазій, за яких відбувається одночасне паразитування гельмінтів і збудників арахноентомозів. Комбіноване ураження енто- та ектопаразитами спричиняє взаємне обтяження патологічного процесу, що супроводжується вираженішими клінічними проявами, розвитком імуносупресії та зниженням загальної резистентності організму тварин.

Суттєве значення у системі контролю паразитарних захворювань собак і котів належить профілактичним заходам, проте протипаразитарна терапія й надалі залишається складною проблемою у зв'язку з широким спектром наявних препаратів та недостатньою поінформованістю власників щодо раціонального вибору і правильного застосування паразитицидних засобів.

Результативне подолання інвазійних хвороб у тварин можливе за умови використання вискоелективних ветеринарних лікарських препаратів, що поєднують терапевтичну надійність, економічну доступність і зручність у застосуванні. Формування та забезпечення власників відповідним асортиментом таких засобів є важливим чинником збереження здоров'я і

благополуччя домашніх собак, а також має вагоме значення для здійснення ефективного й довготривалого контролю членистоногих паразитів і профілактики зоонозних інфекцій.

Отже, екто- та ендопаразитарні захворювання собак продовжують зберігати високу актуальність у практиці ветеринарної медицини. Потребують подальшого наукового опрацювання питання поширення та інтенсивності ектопаразитарних інвазій у різних екосистемах, а також визначення комплексу чинників, що формують епізоотичну ситуацію. Обмеженими залишаються й відомості щодо результативності застосування сучасних протипаразитарних препаратів у разі їх тривалого використання, особливо в умовах зростання резистентності ектопаразитів.

Розроблення ефективних заходів і засобів боротьби з екто- та ендопаразитами собак і котів має також вагоме соціально-економічне значення, оскільки контроль паразитів зменшує ризик передачі зоонозних інфекцій людині, що позитивно впливає на стан громадського здоров'я та забезпечує епізоотичне благополуччя, сприяє зниженню захворюваності тварин, попередженню ускладнень та мінімізації витрат власників на лікування.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Кіптенка Анатолія Васильовича на тему «Екто- та ендопаразитози собак і котів (поширення, розробка заходів боротьби та лікування)» є безперечно актуальною та своєчасною з наукової й практичної точок зору.

Зв'язок з науковою тематикою

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи, що виконувалася згідно з державними тематичними планами Національного наукового центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» за завданням 34.01.02.02 Ф «Дослідження ролі членистоногих у розповсюдженні збудників паразитарних та інфекційних захворювань і розроблення стратегії боротьби з ними» (номер державної реєстрації 0121U108356, 2021–2025 рр.).

Наукова новизна та теоретичне значення дисертації

У межах проведеного дослідження здобувачем уперше отримано узагальнені дані щодо поширення екто- та ендопаразитів серед собак і котів Харківської області. Встановлено показники екстенсивності інвазії у домашніх собак міської популяції, безпритульних собак міста, а також у собак сільської популяції.

Подано характеристику рівня інвазованості екто- та ендопаразитами безпритульних котів міської популяції та котів, що утримуються в сільській місцевості. Крім того, визначено загальну екстенсивність інвазії у приотарних собак південного регіону України (Бессарабія), що доповнює сучасні уявлення про регіональні особливості поширення паразитарних хвороб.

Уперше встановлено, що в природних осередках Харківської області середня зараженість німф *I. ricinus* бабезіями становить 21,3 %, тоді як серед імаго – 36,2 %. У паркових зонах м. Харкова інфікованість кліщів *I. ricinus* бабезіями становить 48,9 %, а у житловій зоні – 39,7 %. Найвища частота ураження кліщами *I. ricinus* зареєстрована у собак віком 5–6 років – 39,3 % по області та 50,7 % у м. Харкові. Самці становлять 58,6 % усіх інвазованих собак, співвідношення самців і самиць – 1,41:1. Сезонна динаміка інвазованості собак у м. Харкові характеризується двома піками: весняним (квітень–травень – 38,2 %) та осіннім (вересень – 14,5 %).

Уперше у ветеринарній медицині застосовано технологію кріодеструкції рослинної сировини, яка забезпечує збереження біологічно активних речовин фітокомплексу препарату «Акаро Спектра» (протипаразитарні таблетки для собак).

Уперше експериментально доведено, що акарицидна активність препарату «Акаро Спектра» в умовах *in vitro* щодо кліщів *I. ricinus* реалізується вже при концентрації 1,5 мг/мл, забезпечуючи загибель 94,5 % особин упродовж 24 годин експозиції. Встановлено, що овоцидна дія препарату за 48-годинної експозиції характеризується інгібуванням

вилуплення личинок на рівні 96,3 %, що свідчить про його високу ефективність на різних стадіях розвитку кліщів.

Визначено параметри гострої токсичності препарату «Акаро Спектра» (протипаразитарні таблетки для собак) за перорального введення білим мишам з урахуванням чого зроблено висновок, що відповідно до санітарно-гігієнічних норм та класифікації токсичності згідно з СОУ 85.2 37 736:2011, за значенням DL_{50} він належить до VI класу токсичності – речовини відносно нешкідливі ($DL_{50} > 15\,000,0$ мг/кг маси тіла), а за ступенем небезпечності – до IV класу – малонебезпечних (малотоксичних) речовин ($DL_{50} > 5\,000,0$ мг/кг).

Отримано нові дані щодо акарицидної ефективності препаратів «Акаро Спектра» та «AnimAll VetLine» проти іксодових (*Ixodes spp.*) та саркоптозних кліщів (*Otodectes cynotis*) у собак. Так, розроблюваний препарат «Акаро Спектра» забезпечує 100% акарицидну ефективність щодо кліщів *I. ricinus* на 3-тю добу та *O. cynotis* на 2-гу добу, тоді як засіб «AnimAll VetLine» досягає повної акарицидної ефективності лише на 7-му добу.

Розроблено спосіб виготовлення комбінованого протипаразитарного препарату для собак, наукова новизна якого підтверджена деклараційним патентом України на корисну модель, № 161611, 2025 р.

Практичне значення результатів дисертації

Одержані результати мають вагомe прикладне значення для ветеринарної медицини, оскільки забезпечують можливість об'єктивної оцінки епізоотичної ситуації щодо екто- та ендopаразитарних інвазій собак і котів у Харківській області з урахуванням типу популяції, умов утримання, вікових і статевих особливостей тварин.

Визначені показники екстенсивності та інтенсивності інвазій можуть слугувати науковим підґрунтям для розробки й планування регіональних профілактичних і лікувально-профілактичних заходів, удосконалення схем дегельмінтизації та акарицидних обробок. Отримані дані щодо інфікованості кліщів *Ixodes ricinus* бабезіями у природних, паркових і житлових біоценозах

становлять основу для прогнозування ризиків трансмісивних захворювань і формування ефективних заходів біобезпеки.

Доведена в експериментальних умовах висока ефективність препарату «Акаро Спектра» за застосування *in vitro* та *in vivo* проти іксодових і саркоптозних кліщів у поєднанні з низькими показниками токсичності свідчить про наукову обґрунтованість і практичну доцільність його широкого впровадження у ветеринарну практику.

Матеріали експериментальних досліджень упроваджено в науково-дослідну діяльність і освітній процес на факультетах ветеринарної медицини закладів вищої освіти України за спеціальністю 211 «Ветеринарна медицина», зокрема у Полтавському та Одеському державних аграрних університетах. Отримані результати також використовуються у клінічній практиці при розробленні науково обґрунтованих схем лікування та профілактики екто- й ендопаразитарних захворювань собак і котів.

Головні результати, отримані особисто автором

Здобувачем особисто проведено основний обсяг аналітичних досліджень, самостійно виконано експериментальні дослідження, аналіз, трактування та узагальнення отриманих результатів, статистичний аналіз даних, формулювання висновків та пропозицій виробництву, а також оформлення рукопису дисертації.

Всебічний аналіз матеріалів дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що представлені результати отримані здобувачем самостійно та є оригінальними.

Кількість наукових публікацій

Результати досліджень, висвітлені в дисертаційній роботі, опубліковані в 11 наукових працях, з яких одна стаття у науковому виданні, включеному до наукометричної бази даних Scopus, 5 статей у фахових наукових виданнях України (категорія Б), одна стаття у науковому періодичному виданні країни ЄС (одноосібно), 3 тези доповідей на наукових конференціях та 1 опис до патенту України на корисну модель.

Результати та основні положення дисертаційної роботи були представлені, обговорювались і були схвалені на засіданнях Вченої ради ННЦ «ІЕКВМ» (2021–2025 рр.) та на IV щорічній міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні епідемічні виклики в концепції «Єдине здоров'я» (м. Тернопіль, 23–24 травня 2023 року), VetBioConnect: I онлайн-конференції аспірантів і молодих вчених у сфері Єдиного здоров'я та біотехнології (м. Харків, 3–4 червня 2024 р.), VetBioConnect: II онлайн-конференції аспірантів і молодих вчених у сфері Єдиного здоров'я та біотехнології (м. Харків, 4–5 червня 2025 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти наукового забезпечення галузі ветеринарії в контексті контролю інфекційних та незаразних хвороб тварин» (м. Харків, 3–4 листопада 2025 р.).

Зауваження та побажання до змісту дисертації

Дисертаційна робота написана державною мовою і відповідає чинним вимогам. Наукова робота виконана на достатньо високому методичному рівні, містить наукову новизну та має практичну цінність, що дало можливість отримати цінні наукові результати. Висновки викладені в дисертації, узгоджуються з поставленими завданнями та отриманими результатами.

Оцінюючи в цілому дисертаційну роботу Кіптенка А. В. позитивно, доцільно було б вказати на окремі зауваження та побажання:

1. Обсяг підрозділу 1.3 «Лабораторна діагностика ектопаразитів» складає 1,5 стор., що, на наш погляд, недостатньо, щоб всебічно розкрити це питання, зокрема щодо лабораторних методів досліджень, зважаючи на значну кількість доступних літературних джерел.

2. У розділі 2 «Загальна методика та основні методи досліджень» доцільно було б навести інформацію про метод, за яким визначали рівень інвазованості кліщів *Ixodes ricinus* збудниками бабезіозу?

3. У роботі не зазначено, яким чином відбувалося зараження собак «Центру поводження з тваринами» іксодовими кліщами, яких

використовували для вивчення ефективності розроблюваного препарату «Акаро Спектра» та за яких умов їх утримували.

4. У підрозділі 3.6, вказується на біоцидну ефективність препарату «Акаро Спектра» (протипаразитарні таблетки для собак) щодо широкого видового спектру ектопаразитів, зокрема іксодових (*Dermacentor* spp., *Rhipicephalus* spp., *Ixodes* spp.), саркоптоїдних кліщів (*Otodectes cynotis*, *Notoedres cati*, *Sarcoptes canis*) та тромбідоформних кліщів (*Demodex* spp., *Cheyletiella* spp.). Однак, дослідження, описані в підрозділах 3.,7, 3.8, 3.10, зосереджені лише на двох видах кліщів – іксодових (*Ixodes ricinus*) та саркоптоїдних (*Otodectes cynotis*).

5. У підрозділі 3.6, зокрема у підписах до рисунків 3.4, 3.5, для правильної інтерпретації стану та розмірів досліджуваних об'єктів рослинної сировини бажано було б зазначити тип електронної мікроскопії, що використовувався, та збільшення мікроскопа.

У тексті зустрічаються невдалі та неточні вислови, зокрема: «епізоотологічну ситуацію» (стор 28), «лабораторна діагностика екзопаразитів» (стор. 48), «результати свідчать про високу ефективність препарату «Акаро Спектра» у придушенні життєвих стадій...» (стор. 104).

Відзначені недоліки та зауваження мають уточнюючий та дискусійний характер, не є принциповими та не впливають на наукову суть дисертаційного дослідження, а питання та зауваження не знижують його високої оцінки, а також загального позитивного враження від рецензування дисертаційної роботи А.В. Кіптенка.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю ради

Дисертаційна робота Кіптенка Анатолія Васильовича на тему: «Екто- та ендопаразитози собак і котів (поширення, розробка заходів боротьби та лікування)», подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 21 – Ветеринарна медицина, 211 – Ветеринарна медицина є актуальною, самостійною та

завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконана з використанням сучасних загальнобіологічних методів дослідження, а зміст та логіка викладу матеріалу відповідають обраній темі дослідження та профілю спеціальності 021 – Ветеринарна медицина.

Науково-теоретичний рівень, основні науковообґрунтовані результати та положення, рівень презентації у фахових виданнях, новизна та практичне значення дисертації відповідають вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Тому вважаю, що здобувач Анатолій Васильович Кіптенко заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 21 – Ветеринарна медицина, за спеціальністю 211 – Ветеринарна медицина.

Рецензент:

Заступник директора з наукової роботи
Національного наукового центру
«Інститут експериментальної і
клінічної ветеринарної медицини»,
кандидат біологічних наук,
старший науковий співробітник

Лариса КОВАЛЕНКО

